

Mladiství pozbavení osobnej slobody podľa trestnoprávných predpisov

*Výňatok z 24. všeobecnej správy CPT
uverejnenej v r. 2015*

1. Predbežné poznámky

96. Vo svojej 9. všeobecnej správe uverejnenej v r. 1998 CPT vymedzil kritériá, ktorými sa riadi pri návšteve miest, kde sa nachádzajú „mladiství“ (t. j. osoby mladšie ako 18 rokov¹) pozbavení osobnej slobody. Identifikoval najmä rad záruk, ktoré by sa mali poskytnúť všetkým mladistvým zbaveným slobody podľa trestnoprávných predpisov a podmienky, ktoré by mali byť vytvorené v miestach špecificky určených na zadržiavanie mladistvých. Podľa Výboru nastal čas prehodnotiť tieto normy na základe skúseností, ktoré získal na základe svojich návštev od roku 1998, berúc pritom do úvahy vývoj na európskej a celosvetovej úrovni. V tejto etape sa zameriava na problematiku obmedzenia osobnej slobody mladistvých v kontexte trestného práva.

CPT úvodom opätovne zdôrazňuje, že jeho normy by sa mali považovať za doplnok noriem obsiahnutých v mnohých ďalších medzinárodných nástrojoch, najmä v Dohovore OSN o právach dieťaťa z roku 1989 a v Odporúčaní Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2008)11 členským štátom o Európskych pravidlách pre mladistvých páchatel'ov vystavených sankciám a opatreniam („Európske pravidlá pre mladistvých páchatel'ov“), ktoré obsahujú podrobný súbor pravidiel pre zaobchádzanie s mladistvými páchatel'mi v Európe.² Výbor sa v plnom rozsahu pripája k zásadným zásadám zakotveným v článkoch 3 a 37.b Dohovoru o právach dieťaťa a v pravidlách č. 5 a 10 Európskych pravidiel pre mladistvých páchatel'ov, konkrétne, že pri všetkých opatreniach týkajúcich sa mladistvých treba v prvom rade prihliadať na ich najlepší záujem, a že k zbaveniu slobody u mladistvých by sa malo pristupovať len ako k poslednej možnosti a len na najkratšiu možnú dobu.

¹ Vo väčšine členských štátov Rady Európy je minimálny vek trestnej zodpovednosti stanovený na 14 alebo 15 rokov veku; v niektorých krajinách sa minimálny vek pohybuje od ôsmich do 13 rokov.

² Pozri aj Štandardné minimálne pravidlá OSN pre výkon spravodlivosti u mladistvých („Pekinské pravidlá“) z roku 1985, pravidlá OSN na ochranu mladistvých zbavených slobody („Havanské pravidlá“) z roku 1990, usmernenia OSN na predchádzanie kriminalite mládeže z roku 1990 („Rijádske usmernenia“) a Usmernenia Výboru ministrov Rady Európy o justícii priateľskej voči deťom z roku 2010.

2. Mladiství v policajnom zaistení

97. Vzhľadom na jeho preventívne zameraný mandát je najvyššou prioritou CPT pri jeho návštevách zisťovať, či mladiství zbavení slobody nie sú vystavení zlému zaobchádzaniu. Je poľutovaniahodné, že úmyselné zlé zaobchádzanie s mladistvými zo strany príslušníkov polície nie je ani zďaleka odstránené a v mnohých európskych krajinách ešte stále vzbudzuje reálne obavy. Delegácie CPT naďalej dostávajú dôveryhodné informácie o zlom zaobchádzaní so zaistenými mladistvými. Často ide o kopance, fackovanie, štvachanie alebo údery obuškom pri zadržiavaní (aj keď bol odpor mladistvého už prekonaný), pri prevoze alebo pri následnom vypočúvaní v policajných zariadeniach. Nie je tiež neobvyklé, že keď sú mladiství v rukách polície, sú vystavení vyhrážkam alebo slovným útokom (vrátane rasistických poznámok).

98. Najväčšie riziko zlého zaobchádzania hrozí práve v čase bezprostredne nasledujúcom po zadržaní políciou. CPT preto presadzuje tri základné záruky (právo zaistených osôb vyrozumieť blízkeho príbuzného alebo inú osobu o ich zaistení, právo na právneho zástupcu a právo na lekára), ktoré by sa mali uplatňovať hneď od momentu obmedzenia osobnej slobody (t. j. od chvíle, keď je osoba nútená zostať na polícii). Vzhľadom na osobitnú zraniteľnosť mladistvých v policajnom zaistení by sa im podľa CPT mali vždy poskytnúť tieto dodatočné záruky proti zlému zaobchádzaniu:

- príslušníci polície by mali mať právnu povinnosť zabezpečiť, aby o zaistení mladistvého bol informovaný rodinný príslušník alebo iná dospelá osoba, ktorej mladistvý dôveruje (bez ohľadu na to, či o to mladistvý požiada, alebo nie);
- zaisteného mladistvého by polícia nemala nikdy vypočúvať a nemalo by od neho žiadať nijaké vyhlásenie ani podpis nijakého dokumentu súvisiaceho s činom, z ktorého je podozrivý, bez prítomnosti právneho zástupcu a v zásade inej dôveryhodnej dospeléj osoby (možnosť „nemá záujem o právneho zástupcu“ by sa na mladistvých nemala vzťahovať);
- hneď po predvedení na policajný útvar by všetci zaistení mladiství mali dostať informačný materiál s konkrétnym opisom týchto záruk. Tento informačný materiál musí byť prispôbený mladistvým, napísaný jednoduchým a zrozumiteľným spôsobom, a musí byť dostupný vo viacerých jazykových verziách. Osobitne treba dbať na uistenie sa o tom, že mladiství tieto informácie plne pochopili.

99. Podľa CPT by nikto nemal byť v policajnom zariadení zadržiavaný dlhšiu dobu, pretože v takýchto zariadeniach nie sú na to spravidla vytvorené vhodné podmienky ani primeraný režim. Skúsenosti navyše svedčia o tom, že osoby v policajnom zaistení sú zraniteľnejšie a často sú vystavené zvýšenému riziku týrania alebo iných foriem zlého zaobchádzania. Vyplýva z toho, že treba ešte väčšmi zintenzívniť úsilie o to, aby doba policajného zaistenia mladistvých bola čo najkratšia. V niektorých krajinách sú mladiství ešte stále držaní na policajných staniciach desať aj viac dní; takáto prax je neprípustná. Podľa názoru CPT by policajné zaistenie mladistvých nemalo presiahnuť 24 hodín. Okrem toho treba vyvinúť maximálne úsilie o to, aby mladiství neboli umiestňovaní v bežných celách policajného zaistenia, ale aby boli držaní v prostredí prispôbenom ich veku. Bolo by teda nanajvýš žiaduce zriadiť osobitné policajné útvary pre mladistvých, aby bolo možné mladistvých čo najrýchlejšie oddeliť od všeobecnej populácie osôb v policajnom zaistení a umiestniť ich v špecializovanom zariadení.

Výbor sa žiaľ naďalej stretáva s tým, že mladiství v policajnom zaistení sú umiestnení spolu s dospelými v rovnakých celách. Tento stav vecí je neprijateľný. Pre svoju zraniteľnosť by mladiství mali byť zásadne umiestnení oddelene od dospelých.

100. Príslušníci polície, ktorí sa často alebo výlučne zaoberajú mladistvými, alebo ktorí sa v prvom rade zameriávajú na prevenciu kriminality mládeže, by mali absolvovať špecializované počiatočné aj ďalšie vzdelávanie.

3. Zariadenia na zadržiavanie mladistvých

a. úvod

101. CPT sa už dlho zasadzuje za to, aby všetci mladiství zbavení slobody pre podozrenie alebo usvedčenie zo spáchania trestného činu boli umiestňovaní do zariadení špecificky určených pre osoby tohto veku, ktoré nepôsobia väzenským dojmom, ponúkajú režimy prispôsobené potrebám mladistvých a sú obsadené personálom vycvičeným na zaobchádzanie s mladými ľuďmi. Žiaľ, mnohé členské štáty Rady Európy od toho majú ešte stále ďaleko. Bol však dosiahnutý pokrok v tom smere, že mladiství, ktorí sú poslaní do väznice, nie sú umiestňovaní spolu s dospelými, ale v oddieloch určených iba pre mladistvých. Príliš často sa však stáva, že tieto oddiely sú nielen nedostatočne materiálne vybavené, ale že pre nedostatočné personálne zabezpečenie mladiství v nich majú k dispozícii ochudobnený režim a že podpora a dohľad v nich sú naďalej neadekvátne. Znamená to, že mladiství nemajú možnosť vykonávať zmysluplné aktivity a rozvíjať si životné zručnosti potrebné na opätovné zaradenie sa do spoločnosti po prepustení na slobodu.

Na druhej strane výbor navštívil rad zariadení pre mladistvých vo viacerých krajinách, ktoré sú skutočne zamerané na mladistvých a sú založené na koncepte bytových jednotiek. Tieto zariadenia pozostávajú z malých a personálne dobre vybavených jednotiek, z ktorých každú tvorí niekoľko jednoposteľových izieb (spravidla do desať) a spoločné priestory. Mladiství v nich majú po celý deň k dispozícii rôzne ciele aktivít, a pracovníci v nich budujú zmysel pre komunitu v rámci danej jednotky. CPT považuje zariadenia tohto typu za vzor podmienok zadržiavania mladistvých pre všetky európske krajiny.

102. Ako sa uvádza vyššie, mladiství (bez ohľadu na to, či ide o obvinených vo väzbe alebo odsúdených), by spravidla nemali byť držaní v zariadeniach pre dospelých, ale v zariadeniach osobitne určených pre túto vekovú skupinu. Podľa názoru CPT by v prípade, keď sú mladiství výnimočne držaní vo väzniciach pre dospelých, vždy by mali byť oddelení od dospelých a umiestnení v osobitnom oddiele. Dospelí väzni by do tohto oddielu navyše nemali mať prístup. Výbor však zároveň uznáva, že môžu existovať aj argumenty v prospech účasti mladistvých na spoločných aktivitách s dospelými väzňami mimo ich cieľ, avšak iba za prísneho predpokladu, že je zabezpečený primeraný dohľad väzenského personálu. Takéto situácie existujú napríklad vtedy, keď je v zariadení umiestnených iba niekoľko alebo iba jeden mladistvý; vtedy je potrebné prijať opatrenia, aby mladiství neboli držaní v podmienkach, ktoré sa fakticky rovnajú samoväzbe.

103. Mladiství zbavení slobody podľa trestnoprávných predpisov by zásadne nemali byť držaní spolu s mladistvými, ktorí boli pozbavení osobnej slobody na inom základe. Ak sa v rovnakom zariadení nachádzajú mladiství chlapci aj mladistvé dievčatá, mali by byť ubytovaní v samostatných oddieloch, hoci pri primeranom dohľade by sa cez deň mohli stretávať na účely organizovaných aktivít. Osobitnú pozornosť treba venovať umiestňovaniu mladistvých z rôznych vekových kategórií s cieľom čo najlepšie zohľadniť ich potreby. Primerané opatrenia by sa mali prijať aj na zabezpečenie vhodného oddelenia jednotlivých vekových skupín, aby sa zabránilo nežiaducemu ovplyvňovaniu, dominantnému postaveniu a zneužívaniu.

Podľa Európskych pravidiel pre mladých páchatel'ov by sa tam, kde je to vhodné, páchatelia blízki veku mladistvých mohli považovať za mladistvých a v tomto zmysle by sa s nimi malo aj zaobchádzať. Pre dotknuté mladé osoby môže byť táto prax prospešná, ale vyžaduje si starostlivé riadenie, aby sa zabránilo vzniku negatívneho správania. CPT sa v tejto súvislosti nazdáva, že pri rozhodovaní o tom, či je vhodné presunúť konkrétneho väzňa po dosiahnutí plnoletosti (t. j. 18 rokov veku) do zariadenia pre dospelých, treba individuálne posúdiť každý jednotlivý prípad, berúc do úvahy zvyšok trestu, zrelosť, vplyv na ostatných mladistvých a ďalšie relevantné faktory.

b. materiálne podmienky

104. V správne navrhnutom zariadení pre mladistvých zbavených slobody by mali byť vytvorené pozitívne a personalizované podmienky pre mladých ľudí, rešpektujúce ich dôstojnosť a súkromie. Všetky izby by mali byť primerane vybavené a mal by byť zabezpečený dobrý prístup k dennému svetlu a primeranému vetraníu.

Mladiství by mali byť spravidla ubytovaní v jednomiestnych izbách; ak je mladistvý umiestnený s iným väzňom, mali by sa vysvetliť dôvody, prečo je to v najlepšom záujme mladistvého. Umiestnenie mladistvého do spoločnej izby s ďalšími mladistvými by sa s ním malo vopred prediskutovať a mal by dostať možnosť vyjadriť sa, s kým by chcel byť ubytovaný.

Malo by sa vyvinúť maximálne úsilie s cieľom vyhnúť sa umiestňovaniu mladistvých do veľkokapacitných ciel, kde sú podľa skúseností CPT vystavení výrazne vyššiemu riziku násillia a vykorisťovania. Zariadenia s veľkokapacitnými celami by sa mali postupne vyradiť z používania.

105. Mladiství by mali mať ľahký prístup k hygienickým zariadeniam, ktoré sú čisté a rešpektujú ich súkromie. Osobitnú pozornosť treba venovať zabezpečeniu ľahkej dostupnosti sociálnych zariadení a umyvární, ako aj k prostriedkom osobnej hygieny ako sú napr. hygienické vložky, pre mladistvé dievčatá.

106. Mladistvým páchatelom by sa malo dovoliť používať vlastný civilný odev, pokiaľ je vhodný. Tým, ktorí takýto vhodný odev nemajú, by mal oblečenie nepripomínajúce rovnošatu poskytnúť ústav.

c. režim

107. Hoci nedostatočné možnosti na vykonávanie zmysluplných aktivít majú nepriaznivý účinok na každého väzňa, zvlášť škodlivé sú pre mladistvých, ktorí majú zvýšenú potrebu fyzickej aktivity a intelektuálnej stimulácie. Mladistvým osobám zbaveným slobody by sa mal ponúknuť komplexný program vzdelávania, športu, prípravy na povolanie, rekreácie a ďalších zmysluplných aktivít mimo ich cely.

108. Dôležitou súčasťou každodenného programu mladistvých by mala byť telesná výchova. Všetkým mladistvým by sa mala povoliť pravidelná, najmenej dvojhodinová športová aktivita denne, z čoho aspoň jednu hodinu a podľa možnosti oveľa dlhšie by mala byť vykonávaná na čerstvom vzduchu. Vychádzkový priestor by mal byť priestranný a primerane vybavený, aby mladiství mohli vynakladať reálnu fyzickú námahu (napr. pri športovaní); mal by byť vybavený aj prístreškom proti nepriaznivému počasiu.

109. Pri prijatí by sa pre každého mladistvého mal vypracovať individualizovaný plán, v ktorom sú stanovené ciele a tiež časový rámec a prostriedky na ich dosiahnutie. Tento plán by mal mladistvému umožniť čo najlepšie využiť čas strávený vo väzenskom zariadení na rozvoj svojich zručností a schopností, ktoré mu pomôžu opätovne sa zaradiť do spoločnosti.

110. Vzdelávanie a odborná príprava mladistvých pozbavených osobnej slobody by mala byť podobná, ako vo vonkajšom prostredí a mali by ju poskytovať profesionálni učitelia/škoolitelia. Pre mladistvých by sa mali vystaviť rovnaké typy diplomov alebo osvedčení (po úspešnom ukončení štúdia) ako pre mladistvých navštevujúcich vzdelávacie zariadenia vo vonkajšom prostredí. Mali by sa prijať opatrenia, aby sa zabezpečilo, že v záverečných vysvedčeniach mladistvých nebude nič poukazovať na ich spojenie s ústavom. Vzhľadom na mimoriadne ťažkú minulosť mnohých mladistvých je potrebné vynaložiť úsilie s cieľom podnietiť a motivovať ich k účasti

na vzdelávacích kurzoch/príprave na budúce povolanie a na praktických cvičeniach, kde by si mohli osvojiť zručnosti, ktoré by im pomohli po prepustení na slobodu. CPT sa v mnohých krajinách stretol s tým, že mladiství zbavení slobody sa učia pracovať s počítačom (vrátane používania internetu), a/alebo že vybraní mladiství môžu navštevovať školy vo vonkajšom prostredí. Takéto postupy treba podporovať.

111. CPT tiež zdôrazňuje, že hoci počet mladistvých dievčat je oveľa nižší a že väzenské zariadenia sú takmer vždy určené pre mladistvých chlapcov, mladistvým dievčatám by sa v žiadnom prípade nemala poskytovať menšia starostlivosť, ochrana, pomoc a odborná príprava. Ak je to potrebné, mali by sa prijať dodatočné opatrenia na zabezpečenie rovnakého zaobchádzania.

112. Vo viacerých navštívených zariadeniach sa CPT stretol s diferencovaným režimom založeným na stimuloch – mladiství, ktorí riadne spolupracujú a dobre sa správajú, postupujú do vyššej kategórie, zatiaľ čo väzni s problémovým správaním sú preradení do nižšej kategórie a sú podrobení rôznym obmedzeniam. Podľa názoru CPT môže byť behaviorálny prístup prospešný v tom, že mladistvých pozbavených osobnej slobody nabáda k dodržiavaniu spoločenských noriem v skupine a ku konštruktívnej snahe o vlastný rozvoj. Odopretie stimulov pri nerešpektovaní týchto noriem však môže rýchlo viesť k úrovni obmedzení nezlučiteľným s minimálnymi štandardmi. Mali by sa predovšetkým prijať opatrenia potrebné na to, aby sa predišlo vystaveniu problémových mladistvých režimu, ktorý je podobný samoväzbe. Navyše by sa mali zaviesť formalizované a transparentné postupy, aby sa zabránilo tomu, že „výhovné opatrenia“ sa budú uplatňovať alebo vnímať ako svojvoľné.

d. zdravotná starostlivosť

113. Pri posudzovaní otázky zdravotníckych služieb vo väzniciach sa CPT riadi viacerými všeobecnými kritériami (prístup k lekárovi, rovnocennosť starostlivosti, súhlas pacienta a dôvernosť údajov, preventívna zdravotná starostlivosť, profesionálna nezávislosť a odborná spôsobilosť). Okrem toho výbor vo svojej 23. všeobecnej správe podrobne opísal svoje normy týkajúce sa úlohy väzenských zdravotníckych služieb pri predchádzaní zlému zaobchádzaniu (najmä prostredníctvom systematického zaznamenávania zranení a hlásení príslušným orgánom). Všetky uvedené normy sa prirodzene vzťahujú aj na väzenské zariadenia pre mladistvých.

114. Treba zároveň uviesť, že CPT vždy venuje osobitnú pozornosť špecifickým zdravotným potrebám mladistvých zbavených slobody. Osobitne dôležité je, aby zdravotnícke služby poskytované mladistvým tvorili neoddeliteľnú súčasť interdisciplinárneho (medicínsko-psychologicko-sociálneho) programu starostlivosti. To okrem iného znamená, že každý mladistvý by mal byť pri nástupe podrobený komplexnému individuálnemu posúdeniu jeho zdravotných, psychologických a sociálnych potrieb, a že vždy by mala byť zabezpečená úzka koordinácia medzi prácou zdravotníckeho tímu zariadenia (lekári, zdravotné sestry, psychológovia atď.) a ostatných odborníkov, vrátane špeciálnych pedagógov, sociálnych pracovníkov a učiteľov, ktorí prichádzajú do pravidelného kontaktu so zadržavanými. Cieľom by malo byť zabezpečiť, aby zdravotná starostlivosť poskytovaná mladistvým osobám zbaveným slobody tvorila súčasť pevnej podpornej a terapeutickej siete.

115. So všetkými mladistvými by mal vykonať riadny pohovor a urobiť ich telesnú prehliadku lekár alebo jemu podriadená sestra s odbornou spôsobilosťou čo najskôr po ich prijatí do zariadenia, podľa možnosti v deň prijatia. Správne vykonaný lekársky skrining pri nástupe by mal zdravotníckej službe zariadenia umožniť identifikovať mladých ľudí s potenciálnymi zdravotnými problémami (napr. drogová závislosť, následky sexuálneho zneužívania a samovražedné tendencie). Včasná identifikácia týchto problémov uľahčí prijímanie účinných preventívnych krokov v rámci medicínsko-psychologicko-sociálneho programu starostlivosti v danom zariadení.

116. Taktiež sa všeobecne uznáva, že mladiství zbavení slobody majú tendenciu k rizikóvemu správaniu, najmä pokiaľ ide o drogy, alkohol alebo sexuálne praktiky, a že majú väčšie sklony k sebapoškodzovaniu. V každom zariadení na zadržiavanie mladistvých by sa preto mala vypracovať komplexná stratégia riešenia užívania návykových látok (vrátane prevencie a liečby) a predchádzania sebapoškodzovaniu a samovraždám. Ďalším dôležitým prvkom programu zdravotnej prevencie je zdravotná výchova o prenosných chorobách. O mladistvých s duševnými chorobami by sa mali starať psychiatri a psychológovia so špecializáciou v oblasti duševného zdravia detí a adolescentov.

117. Osobitnú pozornosť treba vždy venovať potrebám zdravotnej starostlivosti o mladistvé ženy, pre ktoré by sa mala zabezpečiť gynekologická starostlivosť a vzdelávanie o ženskom zdraví. Tehotným mladistvým dievčatám a matkám by sa mala poskytovať primeraná podpora a zdravotná starostlivosť; ak je to možné, mali by sa u nich použiť alternatívy odňatia slobody. Relevantné normy pre ženy pozbavené osobnej slobody, ktoré CPT podrobnejšie rozvinul vo svojej 10. všeobecnej správe, sa vzťahujú rovnako aj na zadržiavané mladistvé dievčatá.³

118. Zdravotnícki pracovníci by mali plniť aktívnu úlohu aj pri monitorovaní kvality a množstva stravy. Okrem iného by sa výživový stav mladistvých mal hodnotiť aj na základe rastového grafu vypracovaného pre mladistvých, ktorí sa ešte nachádzajú vo fáze rastu.

e. personálne otázky

119. Úloha vykonávať dozor nad mladistvými pozbavenými osobnej slobody a poskytovať im starostlivosť je mimoriadne náročná. Malo by sa prihliadať na to, že mnohí z nich boli vystavení fyzickému, sexuálnemu alebo psychickému násiliu. Personál, ktorému je zverená táto úloha, by mal byť starostlivo vyberaný na základe kritéria osobnej zrelosti, profesionálnej integrity a schopnosti vyrovnáť sa s nárokmi práce a starostlivosťou o túto vekovú skupinu. V zariadeniach pre mladistvých pozbavených osobnej slobody by bolo osobitne potrebné zabezpečiť pravidelnú prítomnosť špeciálnych pedagógov, psychológov a sociálnych pracovníkov. Mali by to byť ľudia, ktorí majú záujem o prácu s mladými ľuďmi a sú schopní ich usmerňovať a motivovať. Aby prostredie zariadenia nepôsobilo väzenským dojmom, dozorný personál priamo prichádzajúci do kontaktu s mladistvými by zásadne nemal nosiť obušky, omračujúce spreje alebo iné obmedzovacie prostriedky. Prax, ktorú CPT pozoroval v mnohých zariadeniach pre mladistvých pozbavených osobnej slobody, kde dozorný personál nenesí služobnú rovnošatu, by sa mala podporovať. Zamestnávanie príslušníkov oboch pohlaví môže mať prospešný vplyv na etiku dozornej činnosti a podporovať ľudskejšiu a uvoľnenejšiu atmosféru.

120. Všetci pracovníci prichádzajúci do priameho kontaktu s mladistvými vrátane dozorcov by mali absolvovať úvodné aj priebežné odborné vzdelávanie a mala by byť zabezpečená primeraná externá podpora a dohľad nad plnením ich úloh. Osobitnú pozornosť treba pri odbornej príprave venovať schopnosti riešiť násilné incidenty, najmä používaniu verbálnych prostriedkov na zmiernenie napätia a profesionálnemu používaniu donucujúcich prostriedkov.

121. Správa zariadenia je zodpovedná za prijatie osobitných opatrení na ochranu mladistvých pred všetkými formami zneužívania vrátane sexuálneho alebo iného vykorisťovania. Personál by mal sledovať, či sa nevyskytujú známky šikanovania (vrátane fyzického a sexuálneho násillia, verbálnych útokov, vydierania a krádeží vecí iným mladistvým) a mal by byť schopný primerane reagovať a zaujať proaktívny postoj s cieľom predchádzať podobným incidentom.

³ Pozri CPT/Inf (2000) 13, odseky 26 až 33.

f. kontakt s vonkajším prostredím

122. Pre mladistvých zbavených slobody, z ktorých mnohí môžu mať problémy správania spojené s citovou depriváciou alebo nedostatočnými sociálnymi zručnosťami, môže byť obzvlášť prospešná aktívna podpora dobrých kontaktov s vonkajším prostredím. Treba vyvinúť maximálne úsilie o to, aby títo mladiství mohli byť v kontakte so svojimi rodinnými príslušníkmi a s inými osobami hneď od nástupu do väzenského zariadenia. Pojem „rodinní príslušníci“ by sa mal vykladať voľne, aby zahŕňal aj kontakty s osobami, s ktorými si mladistvý vytvoril vzťah porovnateľný so vzťahom k členom rodiny, aj keby tento vzťah nebol právom uznaný. V záujme sociálnej integrácie by sa mladistvým mala, pokiaľ to je možné, pravidelne schvaľovať dovolenka (buď s eskortou alebo bez nej).

123. Mladiství by mali mať nárok na návštevu v trvaní viac ako jednej hodiny týždenne a mali by mať možnosť prijímať návštevy aj cez víkendy. Krátkodobé návštevy by mali byť spravidla povolené ako návštevy vykonávané priamym kontaktom.

CPT konštatuje, že v niektorých krajinách majú mladiství právo prijímať dlhodobé návštevy bez prítomnosti dozorného personálu. Až na prípady, keď to nie je v najlepšom záujme mladistvého, je tento prístup obzvlášť vítaný s cieľom podporiť rodinný život mladistvého a jeho blízkych a jeho opätovné zaradenie do spoločnosti.

124. Všetci mladiství vrátane obvinených vo väzbe by mali mať možnosť často telefonovať a kedykoľvek využiť svoje právo na korešpondenciu. V prípade obáv súvisiacich s bezpečnosťou by sa niektoré telefonické hovory mohli monitorovať a výnimočne by sa mohli zakázať. Každé rozhodnutie o ich zákaze by malo byť založené na preukázanom riziku kolúzie alebo inej nezákonnej aktivity, a malo by byť časovo obmedzené.

V niektorých zariadeniach, ktoré CPT navštívil, mladiství môžu pravidelne komunikovať s rodinnými príslušníkmi prostredníctvom bezplatného prenosu hlasu internetovým protokolom (Voice over Internet Protocol, VoIP). Hoci táto prax je veľmi vítaná, nemala by sa považovať za náhradu návštevy.

125. Informácie o premiestnení, prepustení, disciplinárnych sankciách a ochranných a bezpečnostných opatreniach vzťahujúcich sa na mladistvého, ako aj informácie o chorobe, úraze alebo úmrtí mladistvého, by sa mali bezodkladne poskytnúť jeho rodičom alebo právnomu zástupcovi.

g. disciplína a bezpečnosť

126. Restoratívne riešenie konfliktov by malo mať prednosť pred formálnymi disciplinárnymi postupmi a sankciami. Ak sa prikróčí k disciplinárnym sankciám, mala by sa uplatňovať zásada proporcionality a sankcie by sa mali ukladať v úplnej zhode s relevantnými formálnymi disciplinárnymi pravidlami a postupmi a nemali by byť formou neoficiálneho trestu. Kolektívny trest v akejkoľvek podobe je neprijateľný.

V mnohých zariadeniach navštívených výborom CPT nebolo nezvyklé, že mladiství dostávali od personálu tzv. „výchovné facky“, alebo že boli použité iné formy fyzického trestu proti mladistvým, ktorí sa nesprávali vhodne. CPT v tejto súvislosti pripomína, že telesné tresty veľmi pravdepodobne vyústia do zlého zaobchádzania a musia byť prísne zakázané.

127. CPT zdôrazňuje, že ako disciplinárne opatrenie by sa nikdy nemalo použiť odopretie kontaktov mladistvého s vonkajším prostredím; tieto kontakty by sa nemali ani obmedziť, okrem prípadov, keď sa disciplinárne previnenie spája práve s takýmito kontaktmi.

128. Akákoľvek forma izolácie mladistvých je opatrením, ktoré by mohlo nepriaznivo vplývať na ich fyzické a/alebo duševné blaho a malo by sa preto uplatňovať len ako posledná možnosť.

Podľa názoru CPT by sa disciplinárne opatrenie umiestnenia do samoväzby malo ukladať iba na veľmi krátku dobu a za žiadnych okolností by nemalo presiahnuť tri dni. Mladistvým, ktorým bolo uložené toto opatrenie, by sa vždy mala poskytnúť sociálno-výchovná podpora a mal by sa im umožniť vhodný ľudský kontakt. Ihneď po umiestnení mladistvého do samoväzby by ho mal navštíviť člen zdravotníckej služby, ktorý by ho mal následne navštevovať v pravidelných intervaloch aspoň raz denne a promptne mu poskytnúť zdravotnú starostlivosť a liečbu.⁴

129. Pokiaľ ide o samoväzbu použitú na účely ochrany alebo prevencie, CPT uznáva, že v mimoriadne zriedkavých prípadoch môže byť toto opatrenie potrebné na ochranu obzvlášť zraniteľných mladistvých alebo na zabránenie vážnemu ohrozeniu bezpečnosti iných osôb alebo bezpečnosti väzenského zariadenia, pokiaľ nie je možné nájsť absolútne žiadne iné riešenie. O každom takomto opatrení by mal rozhodnúť príslušný orgán na základe jasne stanoveného postupu, pri ktorom sa presne určí povaha samoväzby, jej trvanie, dôvody oprávňujúce jej uloženie, a ustanoví sa procedúra jej pravidelného preskúmania, ako aj právo dotknutého mladistvého odvolať sa proti rozhodnutiu na nezávislý externý orgán. Mladistvým v samoväzbe by sa mal vždy zabezpečiť primeraný ľudský kontakt a denne by ich mal navštevovať člen zdravotníckeho personálu.

Mimoriadne výnimočným opatrením by malo byť aj umiestnenie násilného a/alebo rozrušeného mladistvého do kompenzačnej miestnosti. Žiadne takéto opatrenie by nemalo trvať dlhšie ako niekoľko hodín a nikdy by sa nemalo používať ako neoficiálny trest. V tomto kontexte by sa nikdy nemali používať mechanické obmedzovacie prostriedky. O každom umiestnení mladistvého do kompenzačnej miestnosti by mal byť okamžite informovaný lekár, aby mohol dohliadnuť na zdravotné potreby mladistvého. Okrem toho by sa každé takéto umiestnenie malo vždy zaznamenať aj v centrálnom registri a osobnom spise mladistvého.

h. informácie o právach

130. Pri nástupe by všetci mladiství mali dostať materiál s pravidlami týkajúcimi sa každodenného života v zariadení a písomný opis ich práv a povinností napísaný jazykom a štýlom, ktorému rozumejú. Mladiství by mali dostať aj informáciu o postupe podávania sťažností vrátane kontaktných údajov orgánov, ktoré sú príslušné na prijímanie sťažností, ako aj adres služieb poskytujúcich právnu pomoc.

Mladistvým, ktorí sú negramotní alebo nerozumejú písanému textu, by sa horeuvedené informácie mali poskytnúť spôsobom zabezpečujúcim ich úplné pochopenie.

⁴ Poznámka [Sekretariátu CPT; v r. 2017]:

V posledných rokoch CPT pozoruje na medzinárodnej úrovni silnejúci trend na podporu zrušenia samoväzby ako disciplinárnej sankcie pre mladistvých. Výbor tento prístup plne podporuje. Osobitne pritom odkazuje na pravidlo 45(2) Štandardných minimálnych pravidiel pre zaobchádzanie s väzňami („Pravidlá Nelsona Mandelu“, 2015). V tejto súvislosti treba poznamenať, že článok 44 týchto pravidiel definuje samoväzbu ako držanie väzňa v uzavretom priestore po dobu 22 alebo viac hodín denne bez zmysluplného ľudského kontaktu. Podrobnejšie informácie o tejto téme pozri napr. v správach CPT z návštevy Francúzska v r. 2015 ([CPT/Inf\(2017\)7](#), odsek 95), z návštevy Nemecka v r. 2015 ([CPT/Inf\(2017\)13](#), odsek 70) a z návštevy Lotyšska v r. 2016 ([CPT/Inf\(2017\)16](#), odsek 96).

i. postupy podávania sťažností a inšpekcie

131. Účinné postupy podávania sťažností a inšpekcie sú základnými zárukami proti zlému zaobchádzaniu vo všetkých miestach zadržiavania osôb, vrátane zariadení pre mladistvých zbavených slobody.

Mladiství (ako aj ich rodičia alebo právni zástupcovia) by mali mať možnosť podávať sťažnosti v rámci administratívneho systému daného väzenského zariadenia a právo adresovať dôverné sťažnosti nezávislému orgánu. Konanie vo veciach sťažností by malo byť jednoduché a efektívne a malo by zohľadňovať nízky vek sťažovateľov, najmä pokiaľ ide o použitý jazyk. Mladiství (rovnako ako ich rodičia alebo právni zástupcovia) by mali mať právo požiadať o právne poradenstvo pri podávaní sťažností a právo na bezplatnú právnu pomoc, ak je to potrebné v záujme spravodlivosti.

132. CPT pripisuje osobitný význam aj pravidelným návštevám, ktoré vo všetkých zariadeniach pre mladistvých zbavených slobody vykonávajú nezávislé orgány, ako je navštevujúci výbor, sudca, detský ombudsman alebo Národný prevenčný mechanizmus (zriadený na základe Opčného protokolu k Dohovoru Organizácie Spojených národov proti mučeniu – OPCAT), ktorý je oprávnený prijímať – a v prípade potreby vybavovať – sťažnosti podané mladistvými alebo ich rodičmi či právnymi zástupcami, vykonávať inšpekcie ubytovacích priestorov a ostatných priestorov zariadenia a zisťovať, či sa v týchto zariadeniach dodržiavajú požiadavky vnútroštátneho práva a príslušné medzinárodné normy. Členovia inšpekčného orgánu by mali zaujať proaktívny prístup a nadväzovať priamy kontakt s mladistvými, aj prostredníctvom dôverných rozhovorov s mladistvými.